

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

זיז היוצא מן הכותל והניח עליו סולם

(ע"ח א') ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: זיז היוצא מן הכותל (שבין שתי חצרות) ארבעה על ארבעה, והניח עליו סולם כל שהוא (אפילו אין ברוחבו ד'), מיעטו.

(ומבאר) ולא אמרן אלא דאותביה עליה (סמך ראשו על הזיז). אבל אותביה בהדיה (אצלו, וראשו נסמך בכותל), ארוחי אַרְוִחִיה (לזיז, ולא הוי האי סולם מתחתיו דרגא לזיז¹).

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: כותל (שגובהו) תשעה עשר (טפחים), צריך זיז אחד (באמצעיתו) להתירו. כותל עשרים צריך שני זיזים להתירו.

אמר רב חסדא: והוא שהעמידן זה שלא כנגד זה.

אמר רב יהודה אמר שמואל: כותל עשרה, צריך סולם ארבעה עשר להתירו. רב יוסף אמר: אפילו שלשה עשר ומשהו. אביי אמר: אפילו אחד עשר ומשהו. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: אפילו שבעה ומשהו².

אמר רב: סולם זקוף ממעט, גמרא. ולא ידענא מאי טעמא.

אמר שמואל: ולא ידע אבא טעמא דהא מלתא? מידי דהוה אאיצטבא על גבי איצטבא (שהן מכוונות, ואעפ"כ ממעטת)³.

שיטות הראשונים

זיז היוצא מן הכותל: לפי רש"י מיירי בזיז שיש לו ארבעה על ארבעה. וכשהניח הסולם על הזיז, ממעט הכותל. אבל הזיז לבדו אינו מועיל, דמיעוט באויר אינו מיעוט⁴. לפי רבינו ניסים, הזיז עצמו מועיל, אע"ג דהוי מיעוט באויר. ומה שהצריכו סולם, מפני שהסולם מוכיח שהזיז עשוי לשימוש⁵. ודוקא כשהניחו עליו⁶. ולפי הראב"ד, הרשב"א, והריטב"א, להיפך: אם

¹ ואין כאן מיעוט, שהוא מובדל מן הקרקע הרבה (ומיעוט באויר אינו נחשב מיעוט). רש"י.

² דסבירא ליה כרב, דאמר לקמן סולם זקוף ממעט, ואי זקיף ליה מגיע לפחות משלושה לראש הכותל.

³ כל הסוגיא אינה ברי"ף.

⁴ כל הפיסקה כאן מבוססת על דברי ספר הבתים (חלק ג, בית מנוחה בית הקדש, מהדו' בלוי, שערי עירובין, עמ' קכז). וזה לשונו: לפי ביאור הר"ש (=רש"י) זה הזיז יש לו ארבעה על ארבעה. ואם הניח עליו סולם כל שהוא, אע"פ שאין ברוחבו ארבעה, הואיל וסמך ראשו לזיז שיש בו ארבעה, הרי זה מיעוט. והוא שאין חבקי הסולם מרוחקים שלושה. ואם לא הושיב הסולם על הזיז אלא לצדדיו, לא עשה כלום. הרי לא עשה אלא שהרחיב הזיז, והזיז גבוה מן הקרקע הרבה, ומיעוט באויר אינו מיעוט.

⁵ וזה לשון ספר הבתים: ולפי ביאור רבינו ניסים, מפני זה הצריכו סולם, שהסולם מוכיח שהזיז עשוי להשתמש בו. וזהו כשהניחו עליו. אבל אם הניחו עליו בצדו, אין זה אלא מרויח הזיז, ואין כאן הוכחה שהיה הזיז עשוי להשתמש. ואפשר שכן דעת הר"ם (הל' עירובין גו), שכתב כותל שבין שתי חצרות וכו' (עיין הערה להלן ציטוט הרמב"ם).

⁶ ולפי שניהם, פירוש "הניח עליו סולם, מיעוט", היינו הזיז מיעט את הכותל. ולפירוש הראב"ד וסיעתו להלן, פירוש שהסולם מיעט את הזיז (לענין שלא יהא הזיז ממעט את הכותל).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הניח הסולם על הזיז, אין הזיז ממעט הכותל.⁷ והשו"ע⁸ פסק כרש"י.

כותל תשעה עשר צריך זיז להתירו, כותל עשרים שני זיזים: לשיטת רש"י, דמיעוט באויר לאו שמיה מיעוט, צריך סולם תחת הזיז, ומזיז לזיז¹⁰. ולרמב"ם, רשב"א, וריטב"א, כותל תשעה עשר שצריך זיז, אפילו בשאין בו סולם כלל, דמיעוט באויר הוי מיעוט¹¹. והשו"ע¹² פסק כרש"י.

סולם זקוף ממעט: פסקו הרמב"ם ורא"ש כרב¹³, שאפילו היה הסולם זקוף וסמוך לכותל, אע"פ שאין יכולים לעלות בו עד שיימשך ויתרחק מהכותל, מתיר. וכן פסק השו"ע¹⁴.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שעב)

ח. ... ואם אין הכתל גבוה אלא עשרה, וזקוף סלם גבוה שבעה ומשהו במשך ארבעה אצל הכתל, מתירו בין להשתמש עליו בין לערב יחד, כיון שלא נשאר שלשה עד ראש הכתל...
יב. זיז היוצא מן הכתל ויש בו ארבעה על ארבעה, והניח עליו סלם כל שהוא, מועיל להתיר לו תשמיש הכתל; והוא שלא תהא שליבה התחתונה גבוהה מן הארץ שלשה, ולא יהא בין שליבה לשליבה שלשה, והוא שיניח הסלם על גב הזיז, אבל סומכו אצלו לא. וכל זמן שאין גבוה הכתל עשרים טפחים די בזיז אחד שמניחו באמצע, שהרי אין גבוה עשרה עד הזיז ולא גבוה עשרה ממנו עד ראש הכתל; ואם הוא גבוה עשרים, צריך שני זיזין, אחד בתוך עשרה התחתונים ואחד למעלה ממנו בתוך עשרה העליונים, שאם היה הזיז גבוה עשרה לא סגי ליה בסלם כל שהוא; והוא שלא יהיו הזיזין זה כנגד זה, שראוי להטיל סלם מזה לזה.

⁷ וזה לשון ספר הבתים: ולפי ביאור הראב"ד, זה הזיז ממעט בלא סולם. וכשהניח עליו סולם שאין בו ארבעה, מיעוטו לזיז, מפני שאינו ראוי לעמוד עליו, וזיז אין כאן, סולם אין כאן. ואם הושיב הסולם בצדו, הרויח הזיז, והזיז ממעט את הכותל, שהוא רחב ארבעה טפחים.

⁸ והרמב"ם (הל' עירובין ג,ו), כתב, "כתל גבוה שבין שתי חצרות וזיז יוצא באמצעיתו: אם נשאר מן הזיז עד ראש הכתל פחות מעשרה - מניח סלם לפני הזיז, ומערבין אחד אם רצו; אבל אם הניח הסלם בצד הזיז - אינו ממעט." ולא הזכיר בזיז שיעור ארבעה טפחים. וראה גירסת רבינו חננאל: אמר רב נחמן, זיז היוצא מן הכותל (ולא גרס ד' על ד'), והניח עליו סולם כל שהוא, מיעוטו. ולא אמרן אלא דאנחיה עליה; אבל אשוויה אשוויה, לא ממעט, דאמרין ארווחי הוא דקא מרווח ליה לזיז. והראב"ד (שגרס כגירסתנו) השיגו, דבעינן זיז רחב ד' טפחים (עיי"ש). ולפיו, אין הכוונה שהזיז ממעט את הכותל, ומתירו בשימוש. שכן אם הזיז ד' על ד', אין צריך סולם כדי להתיר הכותל. דמיעוט באויר הוי מיעוט. אלא מיירי שהניח על הזיז סולם, ומיעט את הזיז וגרע כוחו. שאף אחד אינו ראוי לשימוש כעת. וכפירוש הרשב"א והריטב"א.

⁹ או"ח שעב, יב. מקורות - הראב"ד (השגות הל' עירובין ג,ו). רשב"א (ע"ח א', ד"ה זיז). ריטב"א (ע"ז ב', ד"ה ואמר).

¹⁰ ולהכי בעינן שלא יהיו הזיזים זה כנגד זה, כדי שיוכל להעמיד סולם מזה לזה. נמצא לפי רש"י, אין זיז מועיל כלום, עד שיעשה לו סולם (שכן מיעוט באויר לא שמיה מיעוט). וגם כשעושה סולם, מועיל דוקא כשהזיז אינו גבוה עשרה טפחים.

¹¹ וכשהם שני זיזים, בעינן זה שלא כנגד זה, דבהכי נוח לעלות מזה לזה. ריטב"א.

¹² או"ח שעב, יב. מקורות - רמב"ם (הל' עירובין ג,ו). ריטב"א (ע"ח א', ד"ה כותל).

¹³ דהלכתא כרב באיסורי. וגם רב הונא בריה דרב יהושע דהוה בתראה סבירא ליה כוותיה. וגם הלכה כדברי המיקל בעירוב. רא"ש.

¹⁴ או"ח שעב, יב. מקורות - רמב"ם (הל' עירובין ג,ג). רא"ש (סי' ד).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מיעוט עמוד שהוא רשות היחיד

(ע"ח א') אמר רב הונא: עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה (שדינו כרשות היחיד), ונעץ בו יתד כל שהוא, מיעוט (לרחבו מארבעה, וביטלו מתורת רשות היחיד)¹⁵.

אמר רב אדא בר אהבה: ובגבוה (היתד) שלושה (אבל אם אינו גבוה שלושה, כחלק מגג העמוד נחשב, ואינו ממעט). אביי ורבא דאמרי תרווייהו: אף על פי שאין גבוה שלושה. מאי טעמא? לא משתמש ליה (אין העמוד ראוי לשימוש).

רב אשי אמר: אפילו שגבוה שלושה (אינו מבטלו מתורת רשות היחיד, וחולק על רב הונא). מאי טעמא? אפשר דתליא ביה מידי (וכיון שראוי לתשמיש של עמוד, נחשב חלק ממנו, ואינו ממעט). ואפילו מילאו כולו ביתדות, דמנח מידי (דף ארבעה, או שוטח בגד על היתדות) ומשתמש (עליו בנחת).

שיטות הראשונים

עמוד ברשות הרבים שנעץ בו יתד: רש"י וראב"ד ביארו שלרב הונא אם נעץ בראשו יתד כל שהוא, מיעט רחבו מארבעה, וביטלו מתורת רשות היחיד (והיות שאין בו ארבעה, דין מקום פטור לו). ורב אשי חולק על רב הונא וסובר שאין היתד ממעט. ורבינו חננאל ביאר שהיתד מן הצד. ולרב הונא אם נעץ בו יתד ממעט, "ונעתק מרשות היחיד ונעשה ככרמלית" (שכן רחבו נשאר ד' על ד'). ולרב אשי אע"פ שאינו גבוה שלושה¹⁶. וכן פירש הרמב"ם, ופסק כרב הונא ורב אשי¹⁷. ור"ף ורא"ש השמיטו הסוגיא.

הנחת חפצים כבדים על יד כותל למעטו

(ע"ח א') (4) אמר רבי חייא: דקלים שבבבל (פיסקי דקלים שהניחו סמוך לכותל למעטו) אינן צריכין קבע (לקובען בקרקע); מאי טעמא? כבידן קובעתן (ואין הדרך ליטלם).

(2) ורב יוסף אמר רבי אושעיא: סולמות שבבבל אינן צריכין קבע. מאי טעמא? כבידן קובעתן.

¹⁵ לפירוש הרשב"א ודעימיה, לעיל, במימרא דזיז היוצא מן הכותל שהניח עליו סולם, שפירשו מיעטו היינו את הזיז, מובן ההקשר של דינו של רב הונא לכאן. משא"כ לפירוש רש"י צ"ב מה עניין דין זה לכאן.

¹⁶ וגירסתו: ולא אמרן אלא בזמן שהיתד גבוה מן הקרקע ג' טפחים. אביי ורבא דאמרי: אפילו גבוה ג' טפחים לא מידי הוא, כלומר אינו ממעט (וחולקים על רב הונא. ושלא כגירסתנו לפיה לאביי ורבא אפילו אינו גבוה שלושה ממעט, ואינם חולקים על רב הונא אלא מבארים דבריו). רב אשי אמר: אע"פ שאינה גבוה ג', אפשר דתלי ביה מידי, כגון מחצלת, וממעט (וסובר כרב הונא). אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: אם מילא ליה עמוד כולו יתדות להשתמש בו, מהו? ומסיק, אמר ליה: מנח מידי עליהו ומשתמש.

¹⁷ זה לשון הרמב"ם (הל' שבת יד, ט): "עמוד פרשות הרבים, גבוה עשרה ורחב ארבעה - הרי זה רשות היחיד. *נעץ בגבוהו (מן הצד) יתד כל שהוא - אפילו אינה גבוהה שלשה, הואיל וראוי לתלות ביה ולתשמש בו, הרי זה ממעט ונעשה פרמלית; ואין מודדין לו אלא מן היתד ולמעלה. ואפילו מלאהו כל יתדות - הרי זה נתמעט גבוהו, שהרי תולין באותן היתדות ומשתמשים בהן." והשיגו הראב"ד: לא כיוון יפה לפירוש השמועה, כי השמועה בשנעץ על ראש העמוד, והוא מפרש מן הצד, ואין שמועתו עולה יפה לפי הגמרא שלנו. וגם לשונו אין יפה לו, שהוא אמר "אפילו אינו גבוה שלושה טפחים", ולדבריו מאי גבוה? ארוכה מבני ליה (נראה לי שכוונתו להקשות, שלפי גירסת הרמב"ם שהיתד נעוץ מהצד, היה צריך לדבר על אורך היתד. ולא על גובהו, שזה יותר מתאים ליתד הקבוע בראש העמוד, וגורם לו להיות גבוה).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מאן דאמר סולמות (אין צריך לקובעם), כל שכן דקלים (שהם כבדים מסולמות).

ומאן דאמר דקלים, אבל סולמות לא (אלא צריך לקובעם).

שיטות הראשונים

מיעוט כותל על ידי דקלים וסולמות: פסק הרמב"ם כרבי אושעיא, וכתב "דקל שחתכו וסמכו על ראש הכתל ועל הארץ - מערבין אחד אם רצו, ואינו צריך לקבועו בבגן. וכן הסלם - כבדו קובעו, ואינו צריך לחברו בבגן." ¹⁸ ורי"ף ורא"ש השמיטו הסוגיא.

סולם מכאן ומכאן וקשין באמצע ולהיפך

(ע"ח א') בעא מיניה רב יוסף מרבה: סולם (כלשהו) מכאן, וסולם (כלשהו) מכאן (ואין בשניהם לא בזה שני טפחים ולא בזה שני טפחים רוחב), וקשין באמצע (עשה שליבות מקשי תבואה, להשלימם לארבעה טפחים), מהו?

אמר ליה: אין כף הרגל עולה בהן (בקשים). וסתם עליית הרגליים באמצע סולם הוא, וזה אין ראוי לכך).

קשין מכאן ומכאן וקשין מכאן (להשלים רחבו של סולם לארבעה), וסולם באמצע, מהו?

אמר ליה: הרי כף הרגל עולה בהן (בסולם, וראויים הקשים לאחוז בהם, ולעלות בסולם).

שיטות הראשונים

סולם מכאן וכו' וקשין באמצע, קשין מכאן וכו' וסולם באמצע: רש"י פירש שהעמיד שני סולמות שאין בשניהם משך ארבעה, ונתן קש באמצע, ולהיפך. והגאונים, רמב"ם, ראב"ד, רשב"א וריטב"א ביארו, דמיירי שהכותל בין שתי החצרות, עשוי מקש, והניח עליו סולם, ולהיפך ¹⁹. והרי"ף השמיט הסוגיא. והשו"ע ²⁰ פסק כרש"י.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שעב)

יג. העמיד שני סלמות זה בצד זה ולא היה בשניהם משך ארבעה, והרחיקם זה מזה כדי שיהא בשניהם ארבעה ומלא האויר שביניהם בקש, אינו מועיל לא להתירו להשתמש עליו ולא לערב יחד, שמקום מעמד הרגלים הוא באמצע

¹⁸. ולא חילק בין סולמות שבבבל לשאר סולמות. וביאר המגיד משנה משום שתלוי באופי הסולם אם קל או כבד. מקורות - רמב"ם (הל' עירובין ג,ז).

¹⁹. וזה פירושם: סולם מכאן וסולם מכאן וקשין באמצע - כלומר שהמחיצה החוצצת (בין החצרות) של קשין (והסולמות נשענים עליה) וכו', מי אזלינן בטר סולמות והרי הן ראויין לעלות שם, או דלמא אין הולכין אלא אחר המחיצה, והיא אינה ראויה לעלות בה (שאם יעלו, תפול המחיצה). ופשיט ליה דאין הולכין אלא אחר המחיצה, דמה הנייה יש בסולם אחר שאין כף הרגל עולה בהן. הדר בעי קשין מכאן ומכאן וקשין וסולם באמצע - כלומר אם המחיצה כולה של קשין, זולתי מקום קביעות ראשי הסולמות שהוא מאבן וכיוצא בו. ופשיט ליה דדי בכך.

²⁰. או"ח שעב, יג. מקורות - גאונים (הו"ד בריטב"א). רמב"ם (הל' עירובין ג,ז). ראב"ד (הו"ד בחי' הרשב"א). הרשב"א (ע"ח א', ד"ה סולם; עבוה"ק, בית נתיבות, ד,א). ריטב"א (ע"ח א', ד"ה בעא).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הסלם ואין ראוי לעלות בקט. ואם העמיד הסלם באמצע והקש מן הצד, מהני בין להתירו להשתמש עליו בין לערב יחד.

חקק להשלים בכותל, וחקקו כולו בכותל

(ע"ח ב') (עוד שאל רב יוסף את רבה) חקק להשלים בכותל (סולם צר, וחקק בכותל משני צידיו כנגד השליבות להשלים רוחב ד'), בכמה (עד איזה גובה צריך להשלים הרוחב)?

אמר ליה: בעשרה.

חקקו כולו בכותל (כעין שליבות, ורוחבו ארבעה), בכמה?

אמר ליה: מלוא קומתו (של הכותל, צריך שיהא רוחב השליבות ארבעה).

ומאי שנא?

אמר ליה: התם (שיש סולם צר) מסתלק ליה²¹. הכא (כשחקקו כולו בכותל) לא מסתלק ליה (אין נוח לעלות כל כך).

שיטות הראשונים

חקק להשלים בכותל: רש"י פירש, שהסולם אינו רחב ארבעה, וחקקו אצלו בכותל להשלימו לארבעה. **הרשב"א וריטב"א** פירשו כגון שאין הסולם גדול (בגובה) שיספיק למעט את הכותל, ובא לחוק חווקים בכותל למעלה מן הסולם, עד כמה הוא צריך לחוק בגובה הכותל. **ורבינו חננאל** פירש דלא מיירי בסולם כלל, אלא לענין שיעור פתח^{22, 23}. **והרי"ף** השמיט הסוגיא והשו"ע²⁴ פסק **כרש"י**.

חקק להשלים בכותל בכמה, בעשרה: **לרש"י**, עד עשרה ישרימנו, וכיוון שיש גובה עשרה ברוחב ארבעה, נחשב שיעור

²¹ כי איכא סולם מגיע לראש הכותל, נוח לעלות בו; ומיהו, לא חשיב למיהוי "פתח" בציר מרוחב ארבעה. הלכך, כי משוי ליה רוחב ארבעה בגובה עשרה, פיתחא הוי. רש"י.

²² וזה לשונו: עוד שאלו, חקק בכותל להשלים ד' טפחים בחלון, בכמה. אמר: בעשרה. כלומר, מכלל העשרה. אמר לו: חקקו כולו לכותל שהוא כעין פתח, בכמה? אמר לו: מלוא קומתו. ומאי שנא וכו'? אמר ליה גבי חלון דאית ליה רוחא מאבראי, שנכנס ויוצא מסתלק ליה מן החלון ודיו ד' טפחים בתוך י'. הכא, דחקק כל הכותל, שויה כפתח ולא מסלק נפשיה מהכא ובעי למיעל ולמיפק בגויה. ואי איכא מלוא קומתיה אין. ואי לא, לא. עכ"ל.

כלומר, שאלה ראשונה היתה לגבי השלמת חלל החלון. ובזה סגי שהחלון בתוך עשרה לקרקע. ושאלה שניה לגבי חקיקת פתח בכותל, ובזה בעינן מלוא קומתו. כי בחלון, השימוש ארעי, ועיקר שימוש, בכניסה ויציאה, בפתח. אבל בכותל, השימוש לכניסה ויציאה, צריך לחקוק מלוא קומתו.

²³ והרמב"ם (הל' עירובין ג,יא) כתב "היתה הפרצה (בין שתי חצרות) פחות מעשר, ובא להשלימה ליתר מעשר - חוקק בכתל גבה עשרה טפחים, ומערבין ערוב אחד; ואם בא לפרץ לכתחלה פרצה יתר מעשר בכל הכתל - צריך להיות גבה הפרצה מלוא קומתו." (והשיגו הראב"ד). הרמב"ם פירש בדומה לרבינו חננאל, שאין הנדון לגבי סולם כלל, אלא לגבי **פתח שבין חצרות**. אלא שלא חילק הרמב"ם בין חלון לפתח, כפי שביאר רבינו חננאל, אלא בין **השלמת פריצה** בין חצרות, שאז מספיק להשלים לגובה עשרה, לבין **עשיית פריצה** לכתחילה, שאז צריך מלוא קומתו.

²⁴ או"ח שעב,יד. מקורות - רשב"א (עבוה"ק, ד,א); ריטב"א (חי' ע"ח ב', ד"ה חקק).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פתח. ואע"פ שגבוה הכותל הרבה, לית לן בה²⁵. ורבינו תם, הרשב"א והריטב"א פירשו שיגיע החקק בתוך עשרה העליונים, שלא יישאר למעלה עשרה. והשו"ע²⁶ פסק כרש"י.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שעב)

יד. אין הסלם רחב ארבעה וחקק אצלו בכתל להשלימו לארבעה, די לו שיחק בגבה עשרה. ואם לא העמיד סלם כלל, אלא חקק בכתל כמין שליבות של סלם לעלות בו, צריך שיחק בכל גבה הכתל ומועיל בין להתיר תשמיש בין לערב יחד.

סולם מדבר אסור האם מתיר החצרות בעירוב

(ע"ח ב') בעא מיניה רב יוסף מרבה: עשאו לאילן סולם (בין שתי חצרות, ואסור מדרבנן לעלות בו בשבת), מהו (להתיר החצרות בעירוב אחד)?

תיבעי לרבי (דאמר בפרק בכל מערבין, ל"ב ב', הנותן עירוב תחומין באילן קנה עירוב), עד כאן לא קאמר רבי התם כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו, הני מילי בין השמשות (שאז העירוב קונה), אבל כולי יומא לא²⁷.

או דילמא אפילו לרבנן (שאוסרים לשים עירוב באילן אע"פ שאיסורו רק מדרבנן, הני מילי עירוב שצריך שיהיה ראוי לאכילה. אבל כאן) פיתחא הוא, ואריא הוא דרביע עליה (איסור שבות אומר לנו סורו; ומכל מקום פתח שמו, ועושה אותם אחד להשתמש דרך חורים, ודיו).

עשאו לאשירה סולם (אילן שעובדין אותו, ואסור בהנאה. אם תימצי לומר בשאר אילן פתח הוא, הכא דמטיא להו הנאה על ידיה), מהו?

תיבעי לרבי יהודה (דאמר בפרק בכל מערבין, ל"א א', הנותן את עירובו בקבר קנה עירוב, ואף על גב דקבר אסור בהנאה), עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם דמותר לקנות בית (שביתה) באיסורי הנאה, אלא התם הוא דבתר דקנה ליה עירוב לא נוחא ליה דלינטר²⁸; אבל הכא דניחא ליה דלינטר, לא. או דילמא אפילו לרבנן (האוסרים) פיתחא הוא ואריא דרביע עליה.

(4) אמר ליה: אילן מותר, ואשירה אסורה (שכן כשמשמשת כפתח, נהנה ממנה).

²⁵ וקשה לפירושו דהא לא מסתלק ליה, כיון דאכתי גבוה כותל טובא! וי"ל נהי דלא חקק בכותל אלא עד עשרה, אין לחוש אלא שיגיע הסולם עד ראש הכותל. תוספות (ד"ה אמר ליה בעשרה).

²⁶ או"ח שעב, יד.

²⁷ דהתם טעמא משום מיקנא שביתה בין השמשות הוא, ודבר שהוא משום שבות כגון שימוש במחובר לא גזרו עליו בין השמשות; אבל לגבי עירובי חצירות, טעמא משום דפתח משוי להו חד על ידי עירוב, ואי לא חזי לתשמישתיה כולי יומא, לאו פתחא מיקרי, הלכך לא שרא להו עירובייהו בין השמשות. רש"י.

²⁸ לא איכפת ליה בשמירתו, ואישתכח דלא מיתהני מקיברא אלא קניית עירוב לחודיה, וההיא לאו הנאה היא, כדמפרש התם דאין מערבין בתחומין אלא לדבר מצוה, ומצות לאו ליהנות ניתנו; אבל עירובי חצירות, להנאתו היא, ולא לדבר מצוה, והוויא הנאה. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

(2) מתקיף לה רב חסדא: אדרבה אילן שאיסור שבת גורם לו (להיאסר בשימוש), ניתסר. אשירה שאיסור דבר אחר גורם לו²⁹ (ולא איסור שבת), לא ניתסר.

(3) רב נחמן בר יצחק מתני הכי: אילן פלוגתא דרבי ורבנן. אשירה פלוגתא דרבי יהודה ורבנן.

שיטות הראשונים

סולם העשוי מאילן ומאשירה שנמצא בין חצרות: הרמב"ם פסק כרבה, שאילן מותר ואשירה אסורה³⁰. **ורבינו חננאל, ראב"ד, אור זרוע ורא"ש**, פסקו כרב חסדא, דכל שאיסור שבת גרם לו אסור, והלכך אילן אסור, ואשירה הואיל ודבר אחר גרם לה מותרת³¹. **והרי"ף** השמיט הסוגיא. **והשו"ע**³² סתם **כרמב"ם**, ובשם **הרא"ש** כתב להיפך, דאילן אינו מועיל ואשירה מועלת.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שעב)

טו. הִיָּה אֵילָן בְּצַד הַכֶּתֶל וְעָשָׂהוּ סֵלֶם לַכֶּתֶל, אִם רָצוּ מְעַרְבִין אֶחָד; אֲבָל אִם עָשָׂה אֶשְׁרָה סֵלֶם לַכֶּתֶל, אֵין מְעַרְבִין אֶחָד מִפְּנֵי שְׁאִסּוּר לַעֲלוֹת עָלָיו מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהָיָה הָיָא אֶסְרָה בְּהִנָּחָה. וְהָרָא"ש ז"ל כָּתַב בְּהִפְךָ, דְּאֵילָן אֵינוֹ מוֹעִיל וְאֶשְׁרָה מוֹעֵלֶת, וְהוּא שְׁתֵּהָא יְבֻשָּׁה.

²⁹ ביאר הרשב"א (ד"ה אמר) סברתו, דאילן אסור דכיון דכל עצמו של פתח אינו אלא להתיר בשבת והוא אינו יכול ליכנס בו בשום צד בשבת, דאיסור שבת גורם לו, אסור לכולי עלמא; אבל אשירה דלאו דמשה, דאיסור דצד אחר גרם לו **ואפשר שיותר בו בשבת**, וכגון דאתא גוי וביטלה, אפילו מעתה רואין אותה כאלו בטלה והוא ליה כפתח.

³⁰ וכתב המ"מ הטעם, לפי שדברי רנב"י שהוא אחרון מסכימים לדבריו, משום דקיי"ל כרבי שכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות, וקיי"ל כרבנן דרבי יהודה שהנותן עירובו בקבר לא קנה עירוב.

³¹ כתב הרשב"א (חי'): ומיהו אפילו באשרה נתיר לדברי רב נחמן (בר יצחק), דכיון דמוקי לה בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן וקיימא לן כרבי יהודה, חדא דמיקל והלכה כדברי המיקל בעירוב, ועוד דאמר ריש לקיש כל מקום ששנה רבי יהודה בעירובין הלכה כמותו. ומכל מקום אין נראה לפסוק כרב נחמן וכו'. ובעבוה"ק הביא את שתי הדעות וכתב: ויראה לי להתיר בין בזה ובין בזה. אלא שיש לחוש ולהחמיר באילן כדברי הראשונים.

³² או"ח שעב, טו. וראה משנ"ב (ס"ק קטז) שכתב: ועיין באליה רבה שמצדד להלכה כסברא הראשונה, שהיא דעת הרבה פוסקים. מקורות - ר"ח וראב"ד (הו"ד בח"י הרשב"א). אור זרוע (עירובין, סי' קעט). רא"ש (סי' ד'). רמב"ם (הל' עירובין גח). רשב"א (חי'; עבוה"ק, בית נתיבות, שער ד, סי' א)